

Aktörernas spel om skogens naturvärden

Den privata äganderätten och höga naturvärden i svensk skog

Elsa Kinch

Aktörernas spel om skogens naturvärden

Den privata äganderätten och höga naturvärden i svensk skog

The practitioners game about the forest's values

Private property rights and high natural values in Swedish forests

Elsa Kinch

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anders Kristoffersson, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Själständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig ins.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Elsa Kinch, *Skog utan restriktioner*

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Äganderätt, naturvårdsskydd, skog, intrångsersättning
Ownership, conservation protection, forest, infringement

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Rätten till att äga är en av de mest grundläggande rättigheterna vi har. Enligt Libecap (2003) går den att belysa genom tre ensamrätter som en ägare har över sin egendom. Ensamrätt över användningen, ensamrätt över vinster egendomen genererar och rättigheten att byta eller sälja egendomen. Kort sagt, att ägaren har rätten och rådigheten över egendomen. Det finns dock tillfällen när intrång i äganderätten sker. I studien undersöks bland annat intrång i skogsbruk för att skydda skogens naturvärden.

Syftet med studien är att bidra till kunskap om hur naturvärden i Sveriges skogar skyddas, genom att problematisera effekter av markägares respektive lagstiftning/myndigheters förvaltning och åtgärder. Målet är att undersöka hur privata skogsägares handlingar och skogens naturvärden påverkas av myndigheternas naturvårdsåtgärder.

Resultatet visar att skogen är viktig för vårt land. Skogsbruket genererar stora skatteintäkter som finansierar välfärden. Samtidigt är skogen ett hem för många arter och andra höga naturvärden. Den är också känslomässigt laddad, vissa skogsägare har exempelvis förvaltat den i generationer och lärt känna varje träd på sin egendom. Markägaren kan trots det inte känna en trygghet i sitt ägande. I lagstiftningen som berör äganderätten finns det tolkningsfrågor och undantagsregler, vilket gör att den inte är absolut.

Slutsatsen visar att skogsägare som tar störst ansvar och hänsyn till de höga naturvärdena är de som har störst risk att förlora delar av eller hela ägandet av sin skog. Slutsatsen visar också att stärkt äganderätt och mindre tvång vid inrättandet av naturskydd kan tillåta mer långsiktig planering, något som gynnar både skogsägarna och de höga naturvärdena. Skogsägarna vågar då göra investeringar som sträcker sig över generationer vilket leder till att höga naturvärden hinner växa till sig. Den politik och det skydd som används idag riskerar att bara skydda de redan befintliga eller skyddade naturvärdena och i begränsad omfattning främja skapandet av nya kvaliteter inför framtiden. Skogsägarnas handlingar påverkas i viss mån av detta då det finns en oro för myndigheternas naturvårdsåtgärder och dess intrång.

Ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv är det viktigt att se och respektera hur de olika aktörerna kan påverkas av ett ingrepp, exempelvis vid planering av friluftsliv i skogen.

Nyckelord: Äganderätt, egendomsskydd, naturvårdsskydd, skog, intrångsersättning, naturvärden

Abstract

The right to own is one of the most fundamental rights we have. It can be illustrated by three exclusive rights that an owner has over his property. Exclusivity over use, exclusive right over profits the property generates and the right to exchange or sell the property. In short, the owner has the right and disposal of the property. However, there are times when infringement of ownership occurs. The study examines, among other things, intrusion into forestry to protect the forest's natural values.

The purpose of the study is to contribute to knowledge of how natural values in Sweden's forests are protected, by problematizing the effects of landowners 'respective legislation / authorities' management and measures. The aim is to investigate how private forest owners 'actions and the forest's natural values are affected by the authorities' conservation measures. The result shows that the forest is important for our country. Forestry generates large tax revenues that finance welfare. At the same time, the forest is home to many species and other high natural values. It is also emotionally charged, for example, some forest owners have managed it for generations and got to know each part of their property. Despite this, the landowner cannot feel a sense of security in his ownership. There are interpretive questions and exceptions in the legislation that concerns ownership, which means that it is not absolute.

The conclusion shows that forest owners who take the greatest responsibility and regard for the high natural values are those who have the greatest chance of losing part or all of the ownership of their forest. The conclusion also shows that stronger ownership and less coercion in establishing nature protection can allow for more long-term planning, which benefits both forest owners and the high nature values. The forest owners then dare to make investments that extend over generations, which means that high natural values can grow. The policy and protection that is used today risks only protecting the existing or protected natural values, but does not promote the creation of new qualities for the future. The forest owners' actions are affected to some extent by this as there is a concern about the authorities' conservation measures and their intrusion.

From a landscape architectural perspective, it is important to see and respect how the different actors can be affected by an intervention, for example when planning outdoor life in the forest.

Keywords: *Ownership, conservation protection, forest, infringement*

Förord

Mitt stora intresse för privat äganderätt tog fart en dag när jag frågade en föreläsare om hur den fungerar i Sverige. Det var under en kurs rörande fysisk planering, där vi bland annat diskuterade expropriation och det kommunala planmonopolet. Svaret jag fick angående svensk äganderätt var att skillnaden mellan äganderätt i Sverige och Kina (en enpartistat utan allmänna och fria val) inte är stor. Enligt föreläsaren frågar myndigheten i Sverige innan ett ingrepp och oberoende av markägarens svar görs intrång i äganderätten därefter. I Kina hoppar staten över den obefogade frågan och gör ingreppet i äganderätten direkt. Huruvida den hypotetiska jämförelsen är sann eller inte är inget jag berör i denna studie.

Samtidigt som mitt intresse för äganderätt har vuxit har det biologiska intresset också fått ta mer plats. Naturvärden och skogen är något som alltid legat mig varmt om hjärtat och är något jag värnar om.

Serverat som på ett silverfat påbörjade regeringen en utredning av artskyddsförordningen, en förordning jag undersökt, under slutskedet av mitt skrivande. Det visar hur aktuellt ämnet är och stödjer dessutom det jag kommit fram till i min diskussion.

Då den pågående pandemin och spridningen av covid-19 funnits med i mina tankar sedan starten av studien har jag lagt till en extra del som handlar om dess påverkan på aktörernas spel om skogens naturvärden.

Jag vill rikta ett stort tack till de privata skogsägarna jag varit i kontakt med för intressanta diskussioner, också tack till Östergötlands Länsstyrelse. Jag vill även särskilt tacka min handledare Gunilla Lindholm för all hjälp.

Trevlig läsning!

Elsa Kinch

2020-05-27

Sammanfattning	2
Abstract	3
Förord	4
1 Inledning	6
1. 1 Bakgrund	6
1.1 Äganderätt	6
1.12 Skogens roll i samhället	7
1.13 Skogens värden	7
1.14 Aktörernas spel	8
1. 2 Syfte och mål	8
1. 3 Frågeställning	8
1. 4 Metod	8
2 Resultat	9
2.1 Aktörerna	9
2.11 Myndigheter	9
2.12 Markägare	10
2.2 Äganderätten	13
2.21 Allemansrätten	14
2.22 Äganderättens i juridiken	15
2.23 Intrångsersättning och ersättningsprinciper	17
2.3 Skogsskydd och naturvärden	20
2.31 Allmänt om skog och skogsskydd i Sverige	20
2.32 Nationalparker	21
2.33 Naturreservat	22
2.34 Biotopskyddsområde	23
2.35 Naturvårdsavtal	23
2.36 Nyckelbiotop	24
2.37 Frivillig avsättning	24
2.38 Avverkningsanmälning	24
3 Diskussion och slutsats	25
3. 1 Investering under osäkerhet och dess konsekvenser	25
3. 2 Juridisk problematik	26
3. 3 Slutsats	27
5 Litteraturförteckning	28

1 Inledning

1. 1 Bakgrund

Olof vill plantera ny skog efter avverkning. Det avverkade skogsområdet gränsar till ett område som är skyddat, bla. är det ett natura 2000 habitat. Rädslan av att skyddet från grannområdet ska vidgas, eller att han ska plantera en skog som kommer behöva skydd/tas i anspråk av en myndighet i framtiden påverkar hans val av nyplantering.

Trots att han vill plantera en ädellövskog som är ett mer långsiktigt tänk, och som kommer kunna brukas för rekreation av framtida generationer, med en hög biologisk mångfald och flera gynnsamma klimateffekter väljer han bort det alternativet. Istället väljer han kortsiktigt att plantera en björkskog. Det här för att inte riskera att en myndighet tar makt över området, så som de gjort på grannområdet. Det krävs dessutom speciella tillstånd för att få avverka ädellövskog.

Olof menar att fel skydd, för mycket restriktioner och att svag äganderätt har en stor påverkan på hans handlingar. Han menar att det hämmar istället för att gynna skogens värden. (Personlig kommunikation, markägaren Olof i Skåne, 20 januari 2019).

1.1 Äganderätt

Ronald Coase, som belönades med Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne år 1991 har understrukt den positiva effekten en stark äganderätt har för ekonomisk tillväxt (Coase 1960). I Sverige är äganderätten inte definierad i någon lag. I de tre rättskällorna som ger stöd åt äganderätten finns det undantagsregler och olika tolkningsfrågor. Det gör att äganderätten inte är absolut utan får inskränkas (RF. 2 kap. 15§; Europakonventionens 1. artikel, 1. tilläggsprotokollet ; EU:s stadga om grundläggande rättigheter, artikel 17).

Enligt Anna Treschow, rättspolitisk expert på LRF Skogsägarna och adjunkt vid Fastighetsrättsliga institutionen på Lunds tekniska högskola:

"Generellt brukar forskarna säga att det som folk inte äger värdesätts inte, det som folk äger värdesätts. En god levnadsstandard och stark rättsstat leder till att det man äger sköts mer långsiktigt och hållbart. Fattigdom, svag rättsstat och dåligt skyddad äganderätt leder oftare till kortsiktighet och miljöförstöring. Rättssäkerheten är en omistlig del av äganderätten, där rättssäkerheten måste skydda både ägandet och brukandet från såväl enskild som staten."(Skogsindustrierna 2017).

1.12 Skogens roll i samhället

69% av landarealen i Sverige består av skog. Skogen har präglat vår historia och spelar en stor roll i vårt land än idag. Den är betydelsefull för vårt samhälle och idag bidrar skogsindustrin med 70 000 arbetstillfällen i Sverige som i sin tur genererar stora skatteintäkter till staten. Vårt land har ett exportvärde på 127 miljarder kronor av träråvaror och är världens tredje största exportland av denna råvara (Skogsindustrierna 2015). Hälften av Sveriges skogsmark ägs av privata enskilda skogsägare, 25% av privata aktiebolag och resterande 25% av staten och andra allmänna ägare. Skogsägarna har ofta olika ändamål med sin skog, det kan vara allt ifrån att en skogsägare förvärvat mark för att ha nära tillgång till rekreation i skog till att uppnå olika ekonomiska mål (Skogssverige 2017).

1.13 Skogens värden

Förutom den ekonomiska påverkan skogen har på både den privata ekonomin och samhällsekonomin, nämns ofta orden skog och hälsa tillsammans. Allemansrätten fyller en mycket viktig funktion i detta sammanhang. Det är en rättighet i Sverige som underlättar länken mellan naturen och människans hälsa då den öppnar upp för att röra sig nästintill fritt i naturen. I många andra länder har invånarna bara tillgång till offentliga parker och finansierad natur.

Möjlighet till att återhämta sig från stress är något flera forskare har studerat. Forskaren Terry Hartig, professor i miljöpsykologi har tillsammans med sina kollegor bl.a jämfört möjligheten att återhämta sig i en stadsmiljö med att återhämta sig i naturen. Han testade personerna genom att först ge dem stressfulla uppgifter att lösa för att därefter låta några av dem promenera i naturen och andra i en stadsmiljö. Han kunde då konstatera att stressreduceringen var högre och blodtrycket sjönk för de personer som fick promenera i naturen, medan det hade en motsatt effekt för dem som befann sig i stadsmiljön, där ökade till och med blodtrycket. Han kunde också konstatera att försökspersonernas känslor påverkades av den omgivande miljön. Personerna som fick promenera i ett naturen var mer positiva i slutet av promenaden medan de som befann sig i en stadsmiljö var mer negativa (Hartig , Evans, Jamner, Davis, Gärling 2003).

En annan studie gjord av forskaren Roger Ulrich, professor i miljöpsykologi visar också på hur viktig föreningen av människan och natur är. Hans studier har bl.a visat att sjukhuspatienter som har haft tillgång att titta på konstverk med naturmotiv tillfrisknat snabbare samt inte varit i behov av lika mycket medicinering. Han jämför dem med patienter som haft tillgång till en tavla med annat motiv eller ingen alls. Lägre puls, lägre blodtryck, mindre muskelspänningar, mindre oro och en ökad vakenhet var positiva effekter som kunde uppmätas som resultat av naturmotivet (Ulrich, Simsons, Losito, Fiorito, Miles, Zelson 1991).

Nyssnämnda forskningsexempel är bara två av många som visar på naturens nödvändighet för människan. Det är viktigt att vi bevarar samt ger framtidens generationer dess bästa förutsättningar för att kunna fortsätta dra nytta av naturen. Ulrich nämner också sin evolutionära teori som menar på att människans hjärna är skapad utifrån reaktioner och reflexer som är avgörande för vår överlevnad. Enligt teorin skapar miljöer som liknar de naturmiljöer som vi en gång levde i en trygghet för människan än idag. Utvecklingen från att bo och livnära sig av den vilda natur till det moderna samhället vi lever i idag har gått snabbt. Naturen visar sig därför fortsatt spela en viktig roll i människans välmående (Ulrich 1993).

Skogen är ett hem för många växter och djur, för en biologisk mångfald. Ekologiska tjänster produceras kontinuerligt i skogen och är oerhört viktigt för att upprätthålla jordens liv. Skogen fotosyntes ger oss syre, lagrar koldioxid och renar vårt vatten (Forsberg 2012).

I försök av att bevara skogens olika värden, exempelvis för att tillgängliggöra skogen för den nämnda miljöpsykologin eller för att skydda olika växtarter används naturvårdsåtgärder såsom naturskydd. Åtgärderna används också för att uppnå miljö kvalitetsmål och etappmål om skydd. Nationalparker, naturreservat och biotopskyddsområde är de tre formella skydden (Naturvårdsverket 2019 a).

1.14 Aktörernas spel

De ovannämnda skydden kan skapa en konflikt mellan de höga naturvärdena och äganderätten. Höga naturvärden leder till naturskydd som i sin tur leder till olika intrång i äganderätten. Precis som att vissa forskare menar att äganderätten har en stor påverkan på samhällsekonomin går naturens hälsoeffekter och klimatpåverkan att lägga in i samma ekvation.

1. 2 Syfte och mål

Syftet med studien är att bidra till kunskap om hur naturvärden i Sveriges skogar skyddas, genom att problematisera effekter av markägares respektive lagstiftning/myndigheters förvaltning och åtgärder. Målet är att undersöka hur privata skogsägares handlingar och skogens naturvärden påverkas av myndigheternas naturvårdsåtgärder.

1. 3 Frågeställning

Hur är äganderätten utformad och hur påverkas skogsägarens beslut och handlingar av den? Hur ser skogsskydden ut och vad har de för effekt och konsekvenser på skogens naturvärden, nutida och framtida? Hur påverkas markägarnas agerande av gällande bestämmelser kring skogsskydd?

1. 4 Metod

För att uppnå syftet med föreliggande uppsats har jag gjort en litteratur- och dokumentstudie baserat på information och bestämmelser kopplat till äganderätten, skogsskyddsåtgärder och skogsbruk. Under litteratur- och dokumentstudien användes Primo som är SLU:S bibliotek söktjänst och databasen Google scholar. För att skapa mig en bättre förståelse och bakgrundsinformation för juridiken togs även kursen Jöken, en juridisk översikt kurs under höstterminen 2019. Studien har kompletteras med information från personliga samtal för att bli mer djupgående och verklighetsförankrad. De personliga samtalen har varit med både med skogsägare och myndigheter, över telefon, via mejlkontakt och via fysiska möten.

2 Resultat

2.1 Aktörerna

Aktörerna som nämns i denna studie är myndigheter kopplade till naturvård och privata skogsägare. Allmänheten tas inte upp i denna studie, även om den kan ses som en viktig aktör i bakgrunden, vilket påverkar lagstiftning och myndighetsutövning. Ett genomgående och bärande argument är skogens positiva inverkan på hälsa och välbefinnande (Ulrich 1991, Hartig et al 2003).

Nedan undersöks förhållande mellan de olika aktörerna, höga naturvärden och äganderätten. Mycket av informationen kommer från Jesper Andersson (2019) som i sitt kandidatarbete har intervjuat statliga förvaltningar och företrädare för olika privata intressenter.

Myndigheter som Andersson intervjuat är Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. Även intresse- och företagargruppen Lantbrukarnas riksförbund, branschorganisationen Skogsindustrierna, skogsägarföreningen Södra och en privat fastighetsägare har medverkat i Anderssons (2019) intervjuer.

2.11 Myndigheter

De ansvariga myndigheterna för bevarandet av naturvärden är Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna i Sverige. Alla skydden syftar, enligt Naturvårdsverkets hemsida till att bevara och utveckla miljöer i naturen med stort värde för oss människor, och för växterna och djuren (Naturvårdsverket 2019 b). Dialogen som förs mellan alla de delaktiga parterna gällande naturvård är viktig menar naturvårdsverket. Samarbeten som finns är bland annat olika internationella samarbeten kring skydd av natur. Exempel på sådana är European Diploma¹ och EUROPARC Federation² (Naturvårdsverket 2019d).

För att förstå relationen myndigheten har till äganderätten har Andersson (2019) ställt frågan: *"Är äganderätten i Sverige lagom stark eller behöver den stärkas/försvagas. Hur kan detta göras?"* i sin intervju. Myndigheterna svarar att det inte är deras uppgift att ha en åsikt om hur äganderätten ser ut i Sverige. De menar att det är regeringens uppdrag. Regeringen har också i uppgift att ge myndigheterna direktiv och sätta upp mål som myndigheterna är skyldiga att följa (Andersson 2019, s.25). Det finns också krav från EU där medlemsstaterna bland annat måste vidta bevarandeåtgärder för att skydda naturtyper och arter. Natura 2000 är ett resultat av detta och fungerar som ett internationellt naturskydds nätverk (Naturvårdsverket 2019 e).

¹ "Utmärkelsen är tidsbegränsad och kan tilldelas skyddade naturområden som både är viktiga ur hela den europeiska kontinentens perspektiv och som uppfyller krav på höga naturvärden och utmärkt god förvaltning" (Naturvårdsverket 2019 i).

² "En organisation för förvaltare av skyddade områden i Europa." (Naturvårdsverket 2019 j).

Förutom Natura 2000 finns det en rad av direktiv och mål som myndigheterna arbetar med. Exempelvis finns det ett etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster i Sverige. Etappmålen fungerar som steg på vägen för att uppnå landets miljökvalitetsmål. De fungerar och likaså för att stegvis uppnå EU:s mål för biodiversitet också FN:s mål, från den strategiska plan som beslutades i Japan 2010 (Boverket 2018).

I slutet av mars lämnar Naturvårdsverket in en uppföljning till regeringen som görs varje år. Där framställs aktuella och betydelsefulla åtgärder som görs av myndigheterna för att uppnå olika etappmål och miljökvalitetsmålen från regeringen (Naturvårdsverket 2019 f).

Andra verktyg som används är olika typer av naturskydd som ex. nationalparker och naturreservat, med underliggande stöd från bland annat miljöbalken. Enligt Anderssons (2019) intervju anser myndigheterna generellt att skydden utnyttjas i en bra omfattning. Skogsstyrelsen framför dock att artskyddsförordningen kan vara svår att tillämpa då viss kunskap saknas, ex. information om specifika arter och dess häckning data (Andersson 2019, s.25-27).

Angående ersättningsfrågan som följer vissa av de ovannämnda skydden menar Naturvårdsverket att höjningen av ersättningen år 2020 har lett till en begränsad budget vilket i sin tur leder till att skog inte kan skyddas i samma utsträckning. Flera aktörer uttalar sig dock om, enligt Anderssons (2019) intervju, att höjningen från 100% ersättning av marknadsvärdet på det område som tagits i anspråk till 125% är mer rimlig. Detta utifrån markägarens perspektiv och med anledning att det ofta handlar om en påtvingad/ofrivilliga överlåtelse och intrång i äganderätten (Andersson 2019, s.25-27).

Myndigheterna är skyldig att följa regeringens direktiv och målsättningar. Den svenska staten, som är medlemsstat i EU, har i sin tur fått krav och skyldigheter från EU som måste följas/uppfyllas. Det finns också mål från FN som regeringen måste planerna utefter (Regeringskansliet 2016).

2.12 Markägare

Hälften av den svenska skogen ägs av privata enskilda markägare, 330 000 olika privatpersoner och 25% av skogen ägs av privatägda bolag. I Sverige ägs alltså hela 75% av av privata aktörer. Siffran av antalet olika ägare gör Sverige till ett mångfasetterat skogslandskap, och det går att jämföra med andra världsdelar och länder. Enligt FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO:s "Global Forest Assessment" år 2015 ägs all skog av staten i både Centralasien och i Ryssland. Hela 99% av all skog i Afrika ägs av världsdelens olika stater och i Kanada ägs 93% av skogen av staten (Skogsindustrierna 2017).

I Europa är det däremot vanligare med privata markägare. Där ägs hela 56% av skogen privat. I Asien-stillahavsområdet är 33% av skogen i privat ägo, och i USA ägs 32% av

privata markägare. Det positiva med många olika ägare som arbetar med sin skog på olika sätt är att det skapar ett mångfasetterat skogslandskap. Skogsmark som brukas på ett varierande sätt skapar en mångfald av skog dvs. variationsrik skog. Skogen brukas också i fler skiftande skeenden vilket stödjer den biologiska mångfalden enligt Anna Treschow (Skogsindustrierna 2017). Även organisationen SkogsSverige, som är en kommunikationsplattform för skogssektorn, trycker på att många privata ägare bidrar till variation i landskapet. För vissa är skogen mycket känslomässigt laddat, där skogsägaren känner var del av sin skog. Kunskapen om skogen är mångsidig, vissa har lärt sig sedan barnsben medan andra har lärt sig om sin skog först i vuxen ålder. Somliga har ärvt sin skog av tidigare generationer medan andra har köpt sin skogsfastighet själva. Vissa markägare i Sverige är beroende av den ekonomiska avkastningen från skogsbruket och behöver den för att gårdens verksamhet ska gå ihop ekonomiskt medan andra bortser från den. Det geografiska läget skiljer sig också mycket, skogen ser och ter sig annorlunda runt om i landet. Karaktären på skogen och dess stora omväxling har en positiv effekt utifrån miljösynpunkt (Skogssverige 2017).

För att i den officiella statistiken räknas som skogsägare krävs det att en person/personer tillsammans minst äger en hektar produktiv skogsmark. Genomsnittet av storleken som ägs av enskilda ägare är 45 hektar, men även här är differensen stor (Skogssverige 2017).

Utifrån Anderssons (2019) intervju är de privata aktörerna överens om att äganderätten är svag i Sverige, de menar att den inte är tillräckligt stark och att den inte fungerar fullt ut i praktiken. Generellt har de privata aktörerna förståelse för att mark ibland kan behövas tas i anspråk för att tillgodose allmänna intressen. Gällande ersättningsfrågan framför de att vid varje fall av intrång i äganderätten bör ersättning utgå. Enligt intervjun ifrågasätter de privata aktörerna att enskilda markägare ofta måste stämna staten för att ens få ut sin ersättning. Detta är något som är vanligt speciellt när artskyddsförordningen har tillämpats, då förordningen inte nämner något om ersättning till den privata markägaren. De privata aktörerna menar att det är en mycket stor process att stämna staten och att ett annat system borde implementeras (Andersson 2019, s.25-27).

Markägarna lyfter också fram att trots att ersättningen höjs år 2010, från 100% av marknadsvärdet på området som tagits i anspråk till 125% är det svårt att kompensera för den förlust det innebär. Att implementeringen av EU:s habitat- och fågeldirektiv i svensk lag gick för snabbt är något som både LRF och Skogsindustrierna anser. De menar att det är anledningen till att ersättningsfrågan glömdes bort i artskyddsförordningen. Idag krävs det, som tidigare nämnts att markägaren stämmer staten och riskerar att betala sina domstolskostnader själv för att kunna få ersättning. Något som både LRF och Skogsindustrierna förklarar som helt orimligt men också att inget har hänt trots att Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har efterfrågat regeringen om att göra en utredning av lagen. Skogsägarna menar dessutom att den artskyddsförordningen som används i Sverige går

för långt i sitt skydd och är felöversatta och överimplementerade - därav på en annan nivå än EU-direktiven (Andersson 2019, s.25-27).

I intervjun går det att utläsa att de privata aktörerna menar att naturskydd i form av exempelvis avverkningsnekning inte är lämpligt. Om skogen skall skyddas bör det vara ett formellt skydd där det går att säkerställa ersättning. Samtidigt förespråkar de användning av mer flexibla åtgärder, såsom mer tidsbegränsade områdesskydd istället för de oändliga som regelverket idag föreskriver. Framtiden kan komma att förändras mycket, exempelvis kan fridlysta växt- och djurlistor/ naturområden som är i behov av skydd spridas och inte längre behöva skydd. Även skogsbrukets olika metoder är i ständig utveckling vilket kan förändra påverkan på naturen (Andersson 2019, s.25-27).

Skogsindustrierna talar också om att mer frihet vore mer fördelaktigt för båda parterna och nämner att det finns för mycket tvång inblandat vid inrättandet av ett områdesskydd idag. Norge och Finland har modeller som skogsindustrierna ser positivt på och upplyser som förebilder, där får friheten mer plats. Även Södra nämner Norges modell som en förebild, och understryker att landet har färre antal rättstvister gällande skogsbruket (Andersson 2019, s.25-27).

Sedan 2003 har Norge använt systemet med frivilligt skydd av skog. Det nya systemet välkomnades väl och undersökningar från 2010 har visat att endast 10% av berörda markägare var missnöjda med användningen av det frivilliga naturskydd. En drastisk minskning från 2003 innan systemet började användas då hela 75% var missnöjda med naturvårdsåtgärder. Precis som Södra nämner har en annan utvärdering från 2010 visat att Norges modell har lett till färre konflikter mellan de två parterna, de privata skogsägarna och myndigheterna. Det norska systemet har dessutom bidragit till mer effektivitet i användandet av pengar. Enligt Miljödirektoratet, en myndighet som går att jämföra med det svenska Naturvårdsverket, är det skogsägaren själv som föreslår områden att skydda. Därefter inleds förhandling om ersättning, områdesavgränsning och skyddsföreskrifter med en skogssakkunnig person som utsetts av Miljödirektoratet. Norges klimat- och miljöminister Vidar Helgesen säger i en intervju 2017: *"Samarbetet om frivilligt skogsskydd har blivit en stöttepelare i arbetet med att säkra mångfalden i norsk natur"* (Aronsson 2017).

De svenska privata aktörerna är mycket positiva till naturvårdsavtal och uppmuntrar att det ska användas mer. Eftersom naturvårdsavtalen är av mer flexibel karaktär (jämfört med andra naturskydd) och som tidigare förespråkats av de privata aktörer, är det ett mer optimalt skydd, det bygger dessutom på mer frivillighet (Andersson 2019, s.25-27).

Angående biotopskyddsområden uttalar sig Södra i intervjun av Andersson (2019) att det ofta kan uppstå problem kring tillämpningen av dessa. På grund av brist av ekonomiska medel från staten väljer de ibland att inte inrätta dessa skydd, trots att det finns fall där det skulle vara aktuellt. Om området inte registreras som ett biotopskyddsområde registreras det ofta

som en nyckelbiotop vid ett senare skede. Vilket staten inte behöver ge ut någon ersättning för. Registreras skogen istället som en nyckelbiotop, som inte har ett juridiskt skydd, är staten medvetna om att det kommer uppstå svårigheter för fastighetsägaren, dels vid brukandet men också svårigheter i att sälja. Problemet ligger i ett certifieringssystem som är kopplat till nyckelbiotoper och där nästan ingen av de svenska virkeshandlare handlar virke som kommer från dem. Skogsägaren hamnar alltså, vid en nyckelbiotopregistrering, i en situation där de varken kan bruka skogen eller få ersättning (Andersson 2019, s.25-27).

Enligt Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen undersökning av markägarens upplevelser av myndigheternas arbete 2014-2016 är 52% av de markägare där det inrättats ett naturreservat mycket positiva eller delvis positiva. 41% är delvis negativa eller mycket negativa (CMA research 2018). Vad som skiljer delvis positiv från delvis negativ är inget undersökningen visar eller jag tar upp i studien.

2.2 Äganderätten

“1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra. 2. Ingen får godtyckligt fräntas sin egendom.”. Så står det i Artikel 17, Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Begreppet, äganderätt, har sitt ursprung från 1600-talet i Sverige. År 1683 inleddes avvitrningen och gränser mellan böndernas och statens skogar drogs. Då kunde bönderna börja kräva rätten och rådighet över sin mark. Trots detta var det först under början av 1800-talet som individuell äganderätt blev vanligt (Roos 1996).

Rätten till att äga är en av de mest grundläggande rättigheterna vi har. Rättigheter står som grund för vårt samhälle och har gett oss och ger oss förutsättningar och möjlighet till att köpa, byta och sälja (Coase 1960). Inte bara med varandra i Sverige utan även över landets gränser. Det skapar jobb och ekonomisk tillväxt, vilket är en förutsättning för att ha möjlighet att finansiera välfärden. Skogsbruket skapar, där rättigheten är primär, som tidigare nämnt 70 000 arbetstillfällen i Sverige. Arbetstillfällen som i sin tur genererar stora skatteintäkter.

Äganderätten går att belysa genom tre ensamrätter som en ägare har över sin egendom. Den första är ensamrätt till att bestämma över egendomens användning. Den andra är ensamrätt till vinsten som egendomen genererar. Den tredje är rättigheten att rätten till att byta/sälja egendomen. Kort sagt, att ägaren har rätten och rådigheten över egendomen (Libecap 2003).

Ronald Coase och Armen Alchian som är välkänd för sin forskning om informationskostnader och äganderätter (The Library of Economics and Liberty u.å), är två forskare som har understrukit den positiva effekten en stark äganderätt har för den ekonomiska tillväxten (Coase 1960; Alchian och Demsetz 1973). De menar att vetenskap om att en människa inte kommer få ta del av sin vinst från en investering, gör att människan mest ofta väljer bort att investera från första början. Detta för att personen inte vill ta på sig en risk

samt de kostnader som en sådan investering skulle innebära. Därav menar forskarna att det är mycket nödvändigt med privat äganderätt för att kunna skapa en ekonomisk aktivitet (Waldenström 2005).

I boken "Äganderättens tre grundläggande dimensioner" skriven av Nils Karlsson beskrivs även här fördelar med stark äganderätt. Enligt honom är det den viktigaste förutsättningen för marknadsekonomi vilket leder till ökad ekonomisk tillväxt. Karlsson menar också att grunder för att det skall fungera är att en rättssäkerhet finns, både i tillämpningen och i lagar. Detta för att aktörerna skall agera och handla med en lång investeringshorisont och inte utifrån kortsiktiga intressen på grund av osäkerhet (Karlsson 2005).

En grundläggande tanke när det talas om äganderätten och skogsbruk är förvaltarskapstanken. Förvaltarskapstanken menar att det som en person äger, vårdar personen för kommande generationer. Det är en bärande tanke inom svenskt skogsbruk eftersom att en skogsplantering har en lång tidshorisont och ofta sträcker sig över generationer. Vissa politiker menar att budskapet bakom tanken är hotad p.g.a. otydliga regler och lagar. "*Men otydliga regler gör att staten blir skogsbrukarnas värsta fiende. Så får det inte vara.*" säger politikerna Andreas Norlén och Malmer Stenergard i en debatt 2018 (Norlén och Malmer Stenergard 2018)

Enligt den expertgrupp som kartlägger världens länders ekonomiska frihet, institutet Fraser i Kanada, har Sverige under det senaste åren rasat hela 15 platser. Från att ha legat på plats 20 av 159 länder år 2015 ligger Sverige två år senare på plats 35 i världen (Fraser 2017). Det är framförallt inom kategorierna *rättsväsendets oberoende* och *skyddet för äganderätten* som Sverige rasar. Institutet Fraser mäter exempelvis landets skatteintäkter, handelsfrihet, del av ekonomin som utgörs av privata sektorn, landets rättssäkerhet och äganderätten (Sjögren 2020).

2.21 Allemansrätten

Allemansrätten som finns i Sverige saknar motstycke i många andra länder. Rätten är inskriven i regeringsformen, 2 kap. 15§, en av landets fyra grundlagar. Paragrafen lyder: "Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan." (2kap. 15§). Allemansrätten är inte en lag och inte heller exakt definierad, istället är den omsluten av lagar som sätter gränser för vad som är tillåtet. I miljöbalken 7 kapitel tas allemansrätten också upp. 7 kap. 1§ MB lyder: "Var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den."

Den svenska allemansrätten har givit Sverige ett starkt friluftsliv och bidrar med ökad förståelse och kunskap om djur och natur. Rättigheten möjliggör för människan att upptäcka landet (Edvard Hollertz 2018). Den möjliggör också miljöpsykologin, som tidigare nämnts,

där exempelvis forskaren Terry Hartig konstaterat att den mänsklig stressreducering ökade i ett naturområde till skillnad från i den allmänna stadsmiljön (Hartig et al. 2003). Forskaren Ulrich, som också har forskat om miljöpsykologi, konstaterar likväl naturens positiva effekt på människan. I hans evolutionära teori nämner han att samhällsutvecklingen, från att bo och livnära sig av den vilda natur till det moderna samhället vi lever i idag har gått snabbt. Naturen är därför extra viktig för människan (Ulrich 1993, 1999).

Enligt en utredning om allemansrätten och dess framtid, gjord av professor Klas Sandell vid Karlstads universitet samt naturvårdsjurist och dr. Margaretha Svenning på Länsstyrelsen i Skåne, har den nutida samhällsutvecklingen fört med sig en del problem för allemansrätten (Sandel och Svenning 2011). Även Viveka Beckeman som är chefsjurist på det statliga skogsbolaget Sveaskog menar på att det finns en problematik. Hon säger: "*Sveaskog är Sveriges största markägare och vi vill få ut folk i naturen. Men vi har haft problem med att en del som nyttjar allemansrätten har en vag kunskap om dess gränser. Det har varit problem med bland annat tätläger och nedskräpning på Sveaskogs marker.*"(Hollertz 2018).

2.22 Äganderätten i juridiken

I den svenska juridiken är äganderätten ännu inte definierad. I regeringsformen som reglerar medborgerliga fri- och rättigheter och är en av Sveriges fyra grundlagar, nämns *vars egendom*, och fungerar som ett av de tre stöden till äganderätten. Kapitel 2. 15§, paragrafen lyder:

"Vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

Den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.

Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan. Lag (2010:1408)." (RF 2 kap. 15§)

När Sverige blev medlem i EU den första januari 1995 inkorporerades delar av Europakonventionen i svensk lag. Den Europeiska konventionen som reglerar skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SFS 1994:1219) var en lag som bland annat antogs. I den nämns egendomsskydd och fungerar som det andra stödet till äganderätten. Engendomsskydden berörs i första artikel, första tilläggsprotokollet, skydd för egendom, (SFS 1994:1219). Artikelns översättning lyder:

"Varje fysisk eller juridisk person skall ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Ovanstående bestämmelser inskränker dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor eller av böter och viten." (Europakonventionen 1952)

Att regeringsformen 2 kap. 15§ liknar Europakonventionen beror delvis på att regeringsformen reviderades för att överensstämma bättre med EU-lagen (Andersson 2019).

Det tredje stödet beskrivs i EU:s stadga om grundläggande rättigheter, artikel 17 (som motsvarar artikel 1 i tilläggsprotokollet i Europakonventionen, se ovan). Artikeln lyder:

"Var och en har rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. Ingen får berövas sin egendom utom då samhällsnyttan kräver det, i de fall och under de förutsättningar som föreskrivs i lag och mot rättmätig ersättning för sin förlust i rätt tid. Nyttjandet av egendomen får regleras i lag om det är nödvändigt för allmänna samhällsintressen." (European Union Agency for Fundamental Rights 2007)

Rättskällorna pekar på att varje ägare har rätt till att äga samt råda över sin egendom. Varje rättskälla pekar också på att det finns undantagsregler samt tolkningsfrågor. Detta gör att äganderätten inte är absolut och att rättigheter samt rådigheten över sin egendom kan upphöra. I regeringsformen 2 kap. 15§ kan detta ske om egendomen krävs för att *tillgodose allmänna intressen*. Europakonventionen nämner samma undantagsregeln, *en stat får reglera nyttjandet i överensstämmelse med det allmännas intresse*. I det tredje stödet, i EU:s stadga om grundläggande rättigheter nämns att undantag får göras om *det är nödvändigt för det allmänna samhällsintressen* (Holfve 2018). Förenklat, enligt egendomsskyddet i regeringsformen har alla personer rätt till sin egendom och är skyddade mot att egendomen skulle beslagtas eller att användandet begränsas. Ett motiv för undantag är angeläget allmänt

intresse. Ett exempel på ett angeläget allmänt intresse kan vara breddning av en väg p.g.a. säkerhetsskäl (Andersson 2019).

För att åtgärder och ingripande inte skall användas mer än vad som behövs med avseende på ändamålet används proportionalitetsprincipen. Enligt principen får inte en myndighet använda en ingripande åtgärd om inte skälet för åtgärden uppväger det besvär som det innebär för den drabbade. År 2017 antogs en ny förvaltningslag (SFS 2017:900) där paragraf 5 beskriver proportionalitetsprincipen. Paragrafen lyder:

“En myndighet får endast vidta åtgärder som har stöd i rättsordningen. I sin verksamhet ska myndigheten vara saklig och opartisk. Myndigheten får ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot.”

Trots att den nya lagen antogs först år 2017 har principen används tidigare. Exempel på när proportionalitetsprincipen kan användas är när samhällets krav på säkerhet vägs mot rättigheten till personlig identitet (Holfve 2018). Principen kan då väga hur stor insyn samhället ska ha i en människas liv, förslagsvis i ärenden gällande kameraövervakning som säkerhetsåtgärd.

2.23 Intrångsersättning och ersättningsprinciper

Enligt Svensk lag har en ägare vars egendom blivit beslagtagen, eller om rätten till användning av egendomen har begränsats, rätt att erhålla ersättning. Det är av väsentlig betydelse att det är pågående markanvändning, då potentiell markanvändning inte ersätts. Eftersom att ett skogsbruk sträcker sig över en mycket lång tidsperiod, med vissa omloppstider över 100-tals år, kan det vara svårt för en skogsägare att visa på att markanvändningen är pågående vilket kan leda till att ersättningen uteblir.

Huvudsakligen finns det två stycken erättningspriciper som används, skadeersättningen enligt expropriationslagen (ExprL) och vinstfördelningen enligt fastighetsbildningslagen (FBL). Vinstfördelningen, i 5 kap. 10 § FBL, ska användas om skadeersättningen enligt expropriationslagen eller annan åtgärd som inlösen inte är tillämpningsbar. En grundtanke med vinstfördelningen är att ersättningen skall bli större och därav förlusten mindre för markägaren (Andersson 2019).

Skogsvårdslagstiftning (SKSFS 2020:1)

Syftet med skogsvårdslagstiftningen är att skapa möjlighet för en god förvaltning. I den första paragrafen kallad, "skogsskötselns allmänna riktningar". Som inledande paragraf i

skogsvårdslagstiftningen beskrivs två mål upp som värderas lika, ett produktionsmål och ett miljömål. Paragrafen lyder:

"Skogen är en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln ska hänsyn tas även till andra allmänna intressen." (Lag 2008:662)

I skogsvårdslagstiftningen går det att utläsa att det krävs speciella tillstånd för avverkning av ädellövskog, medan det endast krävs en anmälan för resterande skog. Skogsstyrelsen kan dock undersöka skogen när en anmälan kommit in och begränsa eller stoppa avverkningen helt om skogen är särskilt skyddsvärd (Andersson 2019).

Skogsvårdslagstiftningen underställd miljöbalken, enligt 4§ "Skogsvårdslagens giltighet mot annan lag" och 19§ hänvisar skogsvårdslagen till ersättningsbestämmelser i miljöbalken.

Miljöbalken (1998:808) (MB)

I 1 kap. 1§ MB går det att utläsa att balken syftar till att gynna en hållbar utveckling som medför att nuvarande och kommande generationerna skall försäkras en hälsosam och god miljö att leva i. Miljöbalken ska användas så att:

- människors hälsa och miljö skyddas,
- värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och tas hand om,
- den biologiska mångfalden bevaras,
- mark, vatten och övrig fysisk miljö hushålls för att trygga ett långsiktigt användande,
- återanvändning och återvinning samt hushållning av annat material, råvaror och energi främjas för att kretslopp skall uppnås (1 kap. 1§ MB).

Eftersom att skogsägare kan påverka de ovannämnda tillämpningsområdena användas miljöbalken på många skogsfrågor. För information om intrångsersättning tillämpas kapitel 31 MB, "Ersättning vid ingripanden av det allmänna och vid tillståndsprövning av vattenverksamhet m.m.". I 31 kap. 2§ redogörs det att expropriationslagen (1972:719) skall gälla vid ersättning och inlösen, om inte annat står under kap. 31 i miljöbalken.

Fastighetsägaren skall ha rätt till ersättning p.g.a. beslut som gäller för att ge marken ett formellt skydd som innebär att mark tas i anspråk eller att pågående markanvändning avsevärt försvaras, enligt 31 kap. 4§. Enligt paragrafen är formellt skydd områden såsom nationalparker, naturreservat eller biotopskyddsområden.

Sammanfattningsvis säger miljöbalken att det är expropriationslagen som skall beräkna hur ersättningen skall betalas ut medan miljöbalken bestämmer när det kan och vilka förutsättningar som krävs för att ersättning skall vara möjligt.

Expropriationslagen (1972:719) (ExprL)

I expropriationslagens inledande kapitel, 1§ går det att utläsa att en fastighet som tillhör annan än staten får tas i anspråk genom expropriation (1 kap. 1§ ExprL). Expropriation är en

åtgärd som används där en ägare av fastighet tvingas avstå från hela fastigheten eller del mot en ersättning, enligt nationalencyklopedin (Nationalencyklopedin 2020). Personen som utsätts för expropriering tvingas ofta avstås får sin äganderätt men ibland endast tvångs överlåtelse av nyttjanderätt eller servitut av fastighet (Hillert 2020). I 2 kap. 9§ ExprL beskrivs det att expropriation är tillåtet om marken behövs för att bilda en nationalpark, naturreservat eller ett naturminne, eller om marken behövs för anläggning till idrott eller friluftsliv, om marken eller anläggningen är avsedd att hållas tillgänglig för allmänheten. Paragrafen nämner inget om biotopskydd utan istället tillämpas §10 som säger att mark får tas i anspråk för att uppfylla behov som är av väsentlig betydelse för riket eller orten eller för en viss befolkningsgrupp. Om det är av väsentlig betydelse är en tolkningsfråga som besvaras av domstolen.

Under 1970-talet förändrades expropriationslagen för att underlätta kommunernas möjlighet att ta mark i anspråk. Det gjordes för att underlätta styrningen av utveckling inom orten. Lagförändringen uppstod under visst politiskt motstånd och kommunerna kunde efter lagändringen även exproprieras mark för framtida bebyggelsen, på samma gång som rätten till ersättning begränsades. Ersättningen begränsades så att bönder exempelvis som tvingats avstå från sin jordbruksmark inte fick ersättning för den värdeökning som alstrats genom förhoppning om att det skall tillåtas bebyggelse. Detta för att hålla markpriserna nere. Idén bakom expropriationslagen är att expropriation bara skall användas om det gäller intressen som är viktiga ur allmän synpunkt. Nationalencyklopedin menar dock på att lagens uppräknings är vag och därav ger ett rätt så fritt spelrum för myndigheternas intresseavvägning (Nationalencyklopedin 2020).

Regeringen ger i regel ut tillstånd till expropriation. För att expropriationen skall gå igenom krävs det att ett expropriationsändamål ska vara uppfyllt. Ersättningen bestäms genom en överenskommelse eller av domstolen. År 2010 förändrades ersättningsreglerna där syftet med reformen var att stärka äganderätten. Bland annat förändrades reglerna med ett påslag på ersättningen, en ökning av 25% på marknadsvärdet av den fastighet som tas i anspråk (Justitiedepartementet 2010).

Enligt expropriationslagen är inte äganderätten absolut då den kan ifrågasättas för att uppfylla ett högre syfte, exempelvis för att skydda höga naturvärden (Holfve 2018).

Artskyddsförordningen (2007:845)

Regleringen om vilka växter och djur som är fridlysta i Sverige sker i artskyddsförordningen. Enligt förordningen får inte de fridlysta växterna skadas och likaså får inte djuren störas, inte heller deras viloplats och fortplantningsområden får skadas (Andersson 2019). Skogsstyrelsen bedömer om anpassning bör göras vid skogsbruk. En sådan anpassning kan exempelvis vara att undvika skogsbruksåtgärder under det fridlysta djurets parningstid eller

att inte avverka skog från vissa mindre områden (Skogsstyrelsen 2019 b). I förordningen nämns inget om ersättningskostnader.

2.3 Skogsskydd och naturvärden

2.31 Allmänt om skog och skogsskydd i Sverige

Sverige består av ca 70% skogsmark. En siffra som kan jämföras med den mark som är bebyggd och som endast når upp till 3 % av landarealen (Statistiska Centralbyrån 2019). I förhållande till Sveriges landareal är det ett av de land med högst andel skog i Europa, med Ryssland borträknat. Skogen har historiskt varit ett mycket viktig ekonomiskt verktyg för fartygsproduktion, byggvirke för gruvor men också för pappers och virkestillverklingen, av vilken de två sistnämnda är aktuella än idag (Statistiska Centralbyrån 2019). Förutom papper och virkesproduktion används skogen idag som stöd i omställningen till ett mer hållbart samhälle med bl.a. förnybar energi, biobränsle. Samtidigt är skogen viktig för friluftslivet och innehåller många arter, djur och andra naturvärden. Vissa arter som är utrotningshotade (Andersson 2019).

I försök av att bevara skogens olika värden samt för att uppnå miljökvalitetsmål och etappmål om skydd används olika typer av naturskydd i Sverige. De ansvariga för bevarandet av naturvärden är Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelserna (Naturvårdsverket 2019 b). Det är internationella åtaganden, nationella miljömål och lagstiftningen i miljöbalken som står som grund för det svenska miljöarbetet (Naturvårdsverket 2020 b).

Ur en miljösynpunkt har skogens karaktär och ålder en stor betydelse. Generellt sett har äldre skog, äldre än 120 år i södra Sverige eller äldre än 140 år i norra, fler arter och arter som inte hittas på andra ställen i yngre skog. Med andra ord har åldern på skogen en påverkan på den biologiska mångfalden. Totalt av den produktiva skogsmarken, som är 23,5 miljoner hektar är 1,8 miljoner hektar gammal skog. Bara 20% av landets gammal skog ligger i södra Sverige. (Statistiska Centralbyrån 2019). Att ha i åtanke är att hög biologisk mångfald inte bara finns i skog. Exempelvis kan det vara hög biologisk mångfald på en äng, i en vägren eller i ett bryn.

Enligt naturvårdsverket är ca 13 % av Sveriges landyta skyddat av olika sorters naturskydd (Naturvårdsverket 2020 b). Naturreservat, biotopskyddsområde och naturvårdsavtal är de tre formella skydden som ska skydda skog med höga naturvärden. Bl.a. storlek, ersättningsnivå och varaktighet skiljer dessa tre skydd åt (Naturvårdsverket 2019 b). Det finns även informella skydd för skogens höga naturvärden, ex. på ett sådant skydd är registrering av nyckelbiotoper (Naturskyddsföreningen u.å).

Enligt en rapport 2019 från föreningen Bird Life Sverige, har antalet fågelpar de senaste 20 åren ökat med 8 miljoner i Sverige. Fågelarter som är indikatorer för tidigare nämnda

miljömålet har visat en fördelaktig utveckling, exempelvis i målet Levande skogar (Birdlife 2019). SLU:s³ rapport, Skogsdata 2019, visar att död ved, grova lövträd och andelen lövträdsdominerad skog av produktiv skogsmarksareal har ökat sedan år 1990, något som gynnar och har gett mer utrymmer till de arter som trivs där. Enligt rapporten ökar fler parametrar som gjort att ytterligare arter frodas i skogarna (SLU 2019).

Enligt vissa markägarna bidrar skydden till extra noggrannhet vid skogsstädning, och att förhastat plocka bort död ved och äldre träd, något som talar emot de ovannämnda rapporterna. Inte för att markägarna har något emot höga naturvärden utan p.g.a. rädslan för att höga naturvärdena kan innebära restriktioner. "*Varenda markägare vet om att det kan vara riskabelt att ha skog med höga naturvärden*", säger en skogsentreprenör i södra Norrland, som vill vara anonym" (Dammberg 2018). Ytterligare en anonym markägare instämmer att betendetet och oron finns. Markägaren trycker på att det inte handlar om en negativ påverkan som naturvärdena har i sig utan att det handlar om intrånget och risken för förändrat ägande (Personlig kommunikation, markägare i Småland, 13 maj 2020).

Via personlig kommunikation med Östergötlands Länsstyrelse diskuterades risken om naturskydd kan bli kontraproduktivitet, att det motverkar sitt eget syfte och skadar mer än hjälper. Enligt Länsstyrelsen finns det ingen forskning som undersöker problematiken men det tros gälla i vissa fall. Det vill säga att markägarens oro för skydden emellanåt har gjort att nya områden inte har skapats. Samtidigt lyfter Länsstyrelsen den positiva effekten biotopskyddsområden har haft för den biologiska mångfalden. De säger: "*Men ser man till landskapet i sin helhet, så tror jag att biotopskyddet är en av de viktigaste orsakerna till att vi har en förhållandevis hög biologisk mångfald i odlingslandskapet i Sverige även i fullåkersbygd, jämfört med många andra länder i Västeuropa*" (Personlig kommunikation, Östergötlands Länsstyrelse, 13 maj 2020).

En anonym muntlig källa menar att politikernas och myndigheters bristande kunskap och förståelse om markägares realiteter, vare sig gällande de ekonomiska eller skötselmässiga, skapar stundom problem. "*Det finns exempel på att politiker har sett t.ex. de resultat i form av ökad biologisk mångfald som ett naturbete kan ge, men samtidigt inte förmått koppla just detta till skötselformen som sådan och istället tyckt att det är synd att betesdjuren går och trampar på alla sällsynta växter. Därför har man velat skärpa reglerna för vissa naturreservat och förbjuda lantbrukare att ha sina djur på bete på dessa marker, vilket i sin tur hade resulterat i igenväxning och att triviala arter knuffat undan de rödlistade.*" (Personlig kommunikation, anonym lektor, 29 april 2020).

2.32 Nationalparker

Nationalpark är det starkaste skyddet av de formella skydden och det krävs att marken tillhör staten. I Sverige finns det idag 30 nationalparker men skyddsformen används världen över.

³ SLU står för Sveriges lantbruksuniversitetet

Områdena anses vara unika och särskilt viktiga att bevara och skydda. Planen är att dels utvidga vissa av de redan befintliga nationalparkerna men också att klassa nya. Att göra det är en lång process där många aktörer är delaktiga. Dialogen pendlar mellan lokala, regionala och nationella aktörer. Många av bestämmelserna kring att bilda en nationalpark finns i miljöbalken, MB, kap. 7 och i nationalparksförordningen (Naturvårdsverket 2019 g).

2.33 Naturreservat

Den mest vanliga skyddsformen i Sverige, och i många andra länder, är naturreservat. Ungefär 85% av den skyddade marken i Sverige är just naturreservat. Totalt finns det nästan 5000 naturreservat varav 75% av arealet ligger i fjällvärlden (Naturvårdsverket 2020 a). Länsstyrelsen eller en kommun beslutar om bildandet av ett naturreservat. Oftast används naturreservat för större områden. Värdena i naturreservatet skall bevaras för all framtid (Naturvårdsverket 2019 c). I miljöbalkens 7 kap. 4§. beskrivs förutsättningarna för att införa ett naturreservat (Andersson 2019).

Paragrafen lyder:

"Ett mark- eller vattenområde får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat."

När naturreservat har bildats på en persons mark gäller vissa begränsningar i dens rätt att använda marken. Beroende på naturreservatet ser de olika begränsningarna annorlunda ut. Bl.a kan en markägares frihet kring val om att stängsla, bygga, bedriva skogsbruk, jaga eller fiska på marken upphöra. Fastighetsägaren kan också komma att bli tvungen att genomföra vissa åtgärder, exempelvis slåtter eller röjning. Även anläggning av rastplatser och vandringsleder, stigar, parkeringsplatser, raststugor eller andra åtgärder som gör det enklare för allmänheten att ta del av naturreservatet. Först om den pågående markanvändningen *försvåras avsevärt* har markägaren rätt till ersättning för det nybildade naturreservatet. Naturreservatet kan bildas av länsstyrelsen trots att det saknas ett medgivande av markägaren. Beslutet börjar gälla efter tre veckor från att fastighetsägaren blivit informerad om beslutet, inom dessa veckor kan markägaren överklaga beslutet (Naturvårdsverket 2018).

För upphävning av ett naturreservat krävs synnerliga skäl, och om det finns skall naturvärden kompenseras enligt 7 kap. 7§ i miljöbalken. Exempel på hur naturvärdena kan kompenseras är genom att införa ett annat naturreservat på platsen. Begreppet "synnerliga skäl" är en tolkningsbart och ett sådant skäl skulle kunna vara att området inte längre har höga naturvärden. Produkten av paragrafen är att ett naturreservat är mycket svårt att upphäva (Andersson 2019).

2.34 Biotopskyddsområde

Ett biotopskyddsområde är oftast inte större än 20 hektar, det används för att bevara livsmiljöer för små skyddsvärda naturtyper. Det är Skogsstyrelsen, och i vissa fall en kommun, som beslutar om biotopskyddsområden, och de inrättas för all framtid. Skogsbruk är strängt förbjudet att bedriva inom ett biotopskyddsområde (Naturvårdsverket 2019 c).

För att ett område skall klassas som ett biotopskyddsområde måste det överensstämja med ett av de 19 definierade biotoptyperna. Ersättning ska betalas ut för det intrång i brukandet som det medför (Skogsstyrelsen 2020).

Det finns två olika typer av biotopskydd enligt Naturvårdsverket. Det första är biotoper som har ett generellt skydd i hela landet, där de flesta finns i jordbrukslandskapet. Typ nummer två är biotoper som får skyddas av länsstyrelser, kommuner eller skogsstyrelsen. Biotopområden av typ två finns i både skogs- och jordbrukslandskapet.

Ett exempel på biotopskyddsområde ett är ett odlingsröse i jordbruksmarken. Enligt naturvårdsverket ska ett odlingsröse (en stenhög bestående av normal sett mer än fem stenar) i jordbruksmarken klassas som ett biotopskyddsområde. Detta om den har legat orörd i mer än 12 månader (Naturvårdsverket 2019 h). Naturvårdsverket skriver i sin handbok:

"Stentippar från senare tid som består av stenar med ursprung i jordbruksdriften bör i normalfallet inte omfattas av skyddet för odlingsrösen förrän det har gått mer än ett år sedan en stensamling började läggas upp på platsen. Om en brukare lägger upp plocksten från åkern bör han/hon således normalt ha minst ett år på sig att ta hand om stenen innan skyddet inträder." (Naturvårdsverket 2014).

2.35 Naturvårdsavtal

Ett naturvårdsavtal tecknas mellan Skogsstyrelsen eller Länsstyrelserna och markägaren. Ofta handlar det om att Skogsstyrelsen eller Länsstyrelsen gör ett avtal med markägaren om att denne avstår från sitt skogsbruk, mot en viss ekonomisk ersättning.

Syftet med naturvårdsavtal är att skydda och utveckla naturvärden som redan finns. År 2015 möjliggjordes det att även teckna avtal för att bevara skogens sociala värden, exempelvis skog med höga rekreationsvärden. Ett naturvårdsavtal är varaktigt i 1-50 år och regleras i jordabalken. Ersättningen är endast delvis (Naturvårdsverket 2019 c, Wahlström 2019).

2.36 Nyckelbiotop

En nyckelbiotop som registrerats har inte ett juridiskt skydd utan istället förväntas ett ansvar från markägaren sida om att låta det registrerade området vara. Det är skogsstyrelsen som tar

hand om registreringen. Det är inte ett formellt skydd (Naturskyddsforeningen u.å). Enligt Helena Eriksson från skogsstyrelsen finns det inga begränsningar för hur stort en nyckelbiotop kan registreras som, "*Allt från en halv till till 2000 hektar kan noteras som nyckelbiotop*" säger Helena till ATL, lantbrukets affärstidning. Markägaren får ingen ersättning för avsättningen och bolag certifierade enligt ex. FSC eller PEFC⁴ köper inte virke som kommer från nyckelbiotoper. I praktiken innebär det stopp för avverkning när ett område blivit registrerat, helt utan ersättning. Enligt Fredrik Eliasson, skogskonsult, är det viktigt att skogen fortsätter brukas då det är avgörande för glesbygdskommuners överlevnad. Han säger "*Skogsbruket skapar jobb lokalt och för många landsbygdskommuner i norra Sverige kommer majoriteten av skatteintäkterna från skogsbruket*" (Palm 2020).

2.37 Frivillig avsättning

Principen "frihet under ansvar" nämns i den svenska skogspolitiken. På grund av det förväntas skogsägare med produktiv mark avsätta mark att frivilligt för att skydda arealer från skogsbruk, utan ersättning. För att räknas som en frivillig avsättning krävs det att området består av en sammanhängande produktiv skogsmark, och ska innehålla höga naturvärden, höga sociala värden eller kulturmiljöer (Skogsstyrelsen 2019).

2.38 Avverkningsanmälning

Det är en skyldighet att som skogsägare lämna in en avverkningsanmälan minst sex veckor innan avverkning. För att få avverka ädellövskog eller skog i fjällnära områden, även de som är mindre än 0,5 hektar, krävs dessutom tillstånd. Vid röjning eller gallring krävs inget tillstånd eller anmälan (Skogsstyrelsen 2018).

Under de 6 veckorna granskar Skogsstyrelsen att reglerna i skogsvårdslagen följs samt undersöker om det finns något som bör skyddas i det anmälda området. De tittar bland annat på ifall det finns något registrerat natur- eller kulturmiljövärde i skogen (Skogsstyrelsen 2018). Den 27 juni 2019 beslutade regeringen att avveckla den utökade nyckelbiotopsinventeringen som Skogsstyrelsen fått i uppdrag år 2018. Beslutet satte stopp för den nationella nyckelbiotopsinventeringen och nu tillåts istället endast inventering i samband med en avverkningsanmälan (Regeringskansliet 2018).

2.3 Påverkan av pågående pandemi

Covid-19 har fått oss att umgås mer i ute naturen där skogen har välkomnat många besökare. Den 5 april uppmanade Artportalen, en portal som drivs av SLU allmänheten att under den coronafria utomhusvistelsen rapportera in om de stött på riktigt gamla träd. Uppmaningen om att rapportera in skyddsvärda träd och sätta dem på kartan kunde höras i Sveriges Radio P1

⁴ FSC och PEFC är två globala skogscertifieringssystem som arbetar med att virkets slutkund ska kunna spåra var virket en gång avverkades och att det är certifierat.

(Sveriges Radio 2020). Artportalen är en offentlig portal som alla har tillgång till. Vem som helst kan söka fram mycket specifik information om de rapporterade skyddsvärda träden (SLU 2020). Registrering av träd leder till att myndigheter som inte får inventera skog tidigare än sex veckor efter en avverkningsanmälan, (se del 2.38) får ett försprång i sin inventering. Konsekvensen kan bli att skogsägaren blir rädd för allmänheten och tar bort träd innan de registreras. Det eftersom att registrerade träd kan leda till något av de tidigare nämnda skydden och i sin tur påverka skogsägarens ägande.

3 Diskussion och slutsats

Syftet med studien är att bidra till kunskap om hur naturvärden i Sveriges skogar skyddas, genom att problematisera effekter av markägares respektive lagstiftning/myndigheters förvaltning och åtgärder. Studiens mål har varit att undersöka hur skogsägares handlingar påverkas av myndigheternas naturvårdsåtgärder samt vilken påverkan det har på naturvärdena. Arbetet har visat att det är ett ämnet fyllt av starka åsikter och ställningstagande. Något som inte är märkvärdigt då frågan är mycket betydelsefull och värdefull för de flesta av intressenterna. Det har också visat sig att det till viss del finns en problematik i lagstiftningen och det finns exempel på myndigheter som efterfrågat lagutredning av regeringen. Kanske borde vi titta på vårt grannland Norge, där friheten får ta mer plats och båda parterna är mer tillfreds. Det kan öppna upp för skapandet av höga naturvärden och kanske ersätta de kontraproduktiva skydden vi använder oss av här i Sverige.

3. 1 Investering under osäkerhet och dess konsekvenser

Att investera under osäkerhet har sina konsekvenser. Skogsbrukets långa omloppstider som kan sträcka sig över 100 år ger utrymme för olika risker mellan avverkningarna. Långa omloppstiden medför därför krav på långsiktiga planer som i sin tur kräver absoluta och förutsägbara spelregler, vilket det är brist på idag. Kravet är för att investerare, i detta fall skogsägare ska våga investera i sin skog. Det finns redan risk för storm- och skadedjursangrepp och risken för ett oförutsägbart intrång i ägandet är inget alla markägare har råd att räkna med. Riskerna kan påverka markägarens handlingar eftersom en osäkerhet kring avkastningen från investeringen ökar samt en osäkerhet om att få fortsatt förfoganderätt över marken i framtiden.

Forskarna, Coase, Alchian och Demsetz, menar att en människa väljer bort att investera vid vetskap om att investeringen inte kommer att medföra en vinst (Waldenström 2005). Den teorin går att implementera på markägare som väljer bort att plantera/vårda en skog med/till höga naturvärden. Inte för att höga naturvärden har en negativ inverkan på skogsbruket utan för att markägarna vet att för höga naturvärden kan leda till förlust av ägandet och investeringen. Samtidigt krävs en förståelse från markägarnas sida om att naturvärden är en mycket viktig del av skogen samt att statens budget inte är enorm. Skulle för mycket pengar spenderas på naturskyddsåtgärder finns en risk till minskad satsning på andra betydelsefulla samhällssatsningar.

Oron för allt för höga naturvärden bland markägare kan leda till förlust och tillintetgöra skapandet av nya. Att skydden i viss mån motverkar sitt egna syfte och är kontraproduktiva är något som bör ses över. Ett exempel som stödjer det är markägare som påskyndar skogsstädningen eller markägare som väljer att plantera skog med lägre värden endast för att inte förlora inflytandet på sin egna mark. Det biotopskydd som säger att stenhögar från ex. åkermark som legat mer än ett år är skyddade är exempel på ett sådant kontraproduktivt

skydd. Hade det inte varit för det skyddet och tidspressen hade säkert bönderna prioriterat annat än att skynda sig städa bort högarna. Då hade stenhögarna antagligen varit fler och arterna i stenhögarna hade fått en längre livstid. Östergötlands Länsstyrelse har även belyst denna problematik. Samtidigt är det viktigt att ha insikt om syftet med bevarandet. Det förekommer fall där skogsägarna ser positivt på skydden och gynnas av naturvårdsåtgärderna. Exempel är vid införandet av skydd på mark som inte brukas. Ersättning betalas dock bara ut om markanvändningen är pågående enligt expropriationslagen, något som diskuteras eftersom att användningen inte är lika tydlig och lätt att påvisa i en skogsbrukslandskap som i ett jordbrukslandskap.

Om äganderätten hade varit stark hade Olof (skogsägaren som nämns i inledningen) med störst sannolikhet valt att plantera en skog som hade skapat fler höga naturvärden under en betydligt längre tidsperiod. För att uppnå en miljö- och ekonomisk hållbarhet i skogsbruket måste skogsägarna kunna ha en långsiktig planering. Kortsiktig planering innebär ett vågspel där samhällsekonomiska konsekvenser finns, som en följd av sämre skogsvård samt ökad skogsavverkning. Andra skogsrelaterade företeelser som kan ha en stor effekt på samhällsekonomi är minskning av arbetstillfällena som är en följd av skogsbruk som tvingas avstanna. Idag står skogsbruket för hela 70 000 arbetstillfällena, vilket är en mycket hög siffra som genererar höga skatteintäkter. Även landets exportvärde på 127 miljarder kronor av träråvaror innebär höga skatteintäkter. Skogsbruket är viktigt för samhällsekonomi. Samtidigt är det viktigt att lyfta vilken viktig tillgång skogen är för människans välmående. Något som också kan påverka samhällsekonomi positivt. Enligt miljöpsykologin bidrar naturen till välmående som bl.a kan dra ned på sjukhuskostnader. Men visst är väl allemansrätten ett tillräckligt skydd för miljöpsykologin, en rättighet som välkomnar invånarna in till naturen. Krävs det verkligen också ett påtvingade intrång i markägarens skog för att skapa sociala naturskydd?

Skyddad mark kan förlora sina höga naturvärden om ägaren inte längre får vårda den. Exemplet från resultatdelen där betesdjur togs bort för att inte trampa ned ängsblommor visar på att det kan finnas okunskap bland myndigheterna. Kunskapen om att det är betesdjuren som skapar ängsfloran är den som bör användas, det är vetenskap som de flesta markägarna sitter på.

Det är också viktigt att betona att många av sveriges skogsägare (alla de markägare jag talat med) värnar otroligt om sin skog och dess skönhet, många känner till varje gammalt träd. De flesta markägarna har sett sin skog utvecklas och vill den sitt bästa, något staten i viss mån verkar glömma bort. Varför ska markägaren som skyddar sin skog bäst och kunnigast vara den som har störst risk att förlora den?

3. 2 Juridisk problematik

Artskyddsförordningen har både staten och de privata aktörerna negativa åsikter om. Detta gör förordningen problematisk och stödjer argument för att det finns en brist i förordningens utformning och tillämpning. En översyn av artskyddsförordningen fodras eftersom det skapar en oro från båda parterna. De statliga myndigheterna har till och med begärt utredning på förordningen senast 2016 utan respons. De anser att information i tillräcklig omfattning inte finns vilket försvårar tillämpningen av skyddet. Skogsägarna vill också se över lagen bland annat då ersättningsfrågan inte nämns. Att stämning av staten krävs för att en skogsägare ska få ut ersättning efter användandet av artskyddsförordningen är något som är mycket oroväckande och problematiskt, bevisbördan ska ligga på den som inskränker äganderätten och markägarens skyddsnet behövs stärkas.

3. 4 Allmänheten och covid-19

I de svåra tiderna vi genomgår p.g.a. covid-19 är det viktigt att samarbeta. Att Artportalen uppmanar allmänheten att rapportera in skyddsvärda träd är något som kan ses som ett samarbete. Men i praktiken kan det istället skapa ett motstånd och ha en kontraproduktiv effekt. Skogsägarna som välkomnar den coronastressade allmänheten oroar sig inte längre bara för myndigheternas inventeringar, utan också för allmänheten "fritidsinventering".

Skogsägarnas rädsla för allmänhetens rapporteringar kan bidra till ännu noggrannare skogstädning. Det kanske till och med kan göra att skogsägaren plockar ned de gamla träden. Detta för att inte sätta ägandet på spel och göra den gränsande skogsmarken obrukbar.

3. 5 Slutsats

Slutsatsen av studien är att myndigheter och markägare måste få en ökad förståelse för varandra. Den politik och det skydd som används idag riskerar att bara skydda de gamla naturvärdena. Det främjar inte skapandet av nya naturvärden. Dagens naturskyddssystem kan leda till att skogsägare som tagit störst ansvar och hänsyn till arter och miljöer i sitt skogsbruk har störst risk att förlora ägandet. Ibland dessutom helt utan ersättning. Det strider mot grundlagens skydd för äganderätten, "*Den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten*" (RF 2 kap. 15§). Ett bättre samarbete krävs då båda parterna kan gynnas om de arbetar tillsammans istället för mot varandra.

Vid svag äganderätt är risken för kortsiktig planering stor. Det skapar en mindre hållbar miljö och är mindre gynnsam för höga naturvärden. Stärkt äganderätt och mindre tvång vid inrättandet av naturskydd tillåter istället långsiktig planering. Det skulle gynna både skogsägarna och de höga naturvärdena. Skogsägarna skulle då våga göra investeringar som sträcker sig över generationer vilket leder till att höga naturvärden hinner växa till sig.

Kan höga värden främjas av en stärkt äganderätt? Det kan vara en lösning för att öka tillväxten av nya naturvärden. Stärks markägares skyddsnät och äganderätten ökar incitamenten för långsiktiga investeringar vilket kan leda till ökning av höga biologiska värden i naturen. Då kommer skogsägarna istället våga vara stolta över de höga naturvärdena.

5 Litteraturförteckning

Litteratur

Alchian, A. A. och Demsetz, H. (1973). "The Property Rights Paradigm". *Journal of Economic History* 33(1): ss.16–27.

Coase, R. (1960). "The Problem of Social Cost". *Journal of Law and Economics* 3(1): ss.1–44.

Hartig, Evans, Jamner, Davis, Gärling. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 23, ss. 109–123. Tillgänglig: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272494402001093> (10-05-20)

Ulrich, R. S., Simons R. F., Losito B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., Zelson, M. (1991). *Stress recovery during exposure to natural environments. Journal of Environmental Psychology*. Vol. 11, ss. 200-230.

Ulrich, R. S. (1993). Biophilia, Biophobia and Natural Landscapes. I: Kellert S.R & Wilson E. O. (red.), *The Biophilia Hypothesis*. Washington, D.C.: Island Press, ss. 73-137.

Roos, A. (1996). "The Economics of Forest Ownership" Sveriges Lantbruksuniversitet, Skog-Industri-Marknad Studier, Rapport 42.

Libecap, G. D. (2003). "Property Rights". I Mokyr, J. (red) Oxford Encyclopedia of Economic History. Oxford: Oxford University Press.

Waldenström, D. (2005). "Privat äganderätt och ekonomisk tillväxt", i Berggren, N och Karlson, N (red), *Äganderättens konsekvenser och grunder*, Stockholm: Ratio.

Karlson, N. (2005). Äganderättens tre grundläggande dimensioner. I Berggren, N & Karlson, N. (red.) *Äganderättens konsekvenser och grunder*. Stockholm:Ratio. ss.18-33

Forsberg, M. (2012). Skogen som livsmiljö: En rättsvetenskaplig studie om skyddet för biologisk mångfald. Uppsala universitet. Uppsala. ISBN 978-91-506-2297-3.

Internet

Birdlife (2019). *Sveriges fåglar*.

https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/2020/01/Sveriges-fåglar_2019_ld.pdf (Hämtad 2020-05-16)

Boverket (2018). *Mål för ekosystemtjänster*.

https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/det_har/mal/ (Hämtad 2020-05-13)

CMA research (2018). *Formellt skydd av natur - undersökning av markägares upplevelser av myndigheternas arbete 2014-2016*.

<https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/naturvard/skydd-av-natur/undersokning/formellt-skydd-av-skog-2014-2016.pdf> (Hämtad 2020-04-13)

Damberg, H. (2018). *Städning av skog används för att slippa nyckelbiotoper*.

<https://www.landskogsbruk.se/skogsskotsel/stadning-av-skog-anvands-for-att-slippa-nyckelbiotoper/> (Hämtad: 2020-04-27)

European Union Agency for Fundamental Rights (2007). *Artikel 17- rätt till egendom*.

<https://fra.europa.eu/sv/eu-charter/article/17-ratt-till-egendom> (Hämtad 2020-05-13)

Fraser (2017). *Economic freedom of the world*.

<https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/map?geozone=world&page=map&year=2017> (Hämtad 2020-04-29)

Hollertz, E. (2018). *Allemansrätt vs äganderätt*

<https://timbro.se/smedjan/allemansratt-vs-aganderatt/> (Hämtad 2020-05-13)

Justitiedepartementet (2010). *Ersättning vid expropriation*.

<https://www.regeringen.se/49bb7e/contentassets/a38c3c86c63947a2a83d52b9814e952e/ersattning-vid-expropriation> (Hämtad 2020-05-13)

Nationalencyklopedin (2020). *Expropriation*.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/expropriation> (Hämtad 2020-04-29)

Naturskyddsföreningen (u.å). *Nyckelbiotoper – vad är det och varför är de viktiga?*
<https://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/skog/vart-arbete/svenska-skogen/vad-ar-nyckelbiotoper> (Hämtad 2020-04-30)

Naturvårdsverket (2014). *Odlingsröse i jordbruksmark.*
<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/skyddade-omraden/biotopskydd/03-odlingsrose-i-jordbruksmark-2014-04-15.pdf> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2018). *Så bildas naturreservat -Svar på vanliga frågor från fastighetsägare*
<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/skyddade-omraden/process-naturreservat/beslut/beslut-om-bildande-naturreservat.pdf> (PDF) (Tillgänglig 2020-05-10)

Naturvårdsverket (2019 a). *Formellt skydd av skog.*
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Formellt-skydd-av-skog/> (Hämtad 2020-04-31).

Naturvårdsverket (2019 b). *Bevara dina höga naturvärden i skogen och få ersättning.*
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Formellt-skydd-av-skog/Bevara-naturvarden-i-skogen/>
(Hämtad 2020-04-29)

Naturvårdsverket (2019 c). *Skyddsformer för skog med höga naturvärden.*
(<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Formellt-skydd-av-skog/Bevara-naturvarden-i-skogen/Skyddsformer/>) (Hämtad 2020-04-29)

Naturvårdsverket (2019 d). *Internationella samarbeten inom naturvården.*
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Internationellt-samarbete/> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 e). *Vad är natura 2000.* <https://www.naturvardsverket.se/natura2000>
(Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 f). *Levande skogar.*
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Levande-skogar/> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 g). *Så bildas en nationalpark*.
<https://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Nationalparker/Sa-bildas-en-nationalpark/> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 h). *Biotopskydd, handbok och beskrivningar på sju typer av biotoper*.
<https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddad-natur/Biotopskyddsomraden/> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 i). *European Diploma*.
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Internationellt-samarbete/European-Diploma/> (Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2019 j). *EUROPARC Federation*.
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Internationellt-samarbete/EUROPARC-Federation/>
(Hämtad 2020-05-13)

Naturvårdsverket (2020 a). *Naturreservat - vanlig och stark skyddsform*.
<https://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Naturreservat/> (Hämtad 2020-04-29)

Naturvårdsverket (2020 b). *Om skyddad natur*.
(<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/>) (Hämtad 2020-04-29)

Regeringskansliet (2016). *Vägledning för statliga myndighetsstyrelser*.
<https://www.regeringen.se/490474/contentassets/dd46d2979bc2481db56eaa146f34170d/vagledning-for-statliga-myndighetsstyrelser.pdf> (Hämtad 2020-05-26)

Regeringskansliet (2018). *Regeringen beslutar att avveckla den utökade nyckelbiotopsinventeringen*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/06/regeringen-beslutar-att-avveckla-den-utokade-nyckelbiotopsinventeringen/> (Hämtad 2020-05-20)

Sandell, K och Svenning, M. (2011). *Allemansrätten och dess framtid*. Naturvårdsverket 2011, rapport nr. 6470
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6470-9.pdf?pid=3778> (Hämtad 2020-05-13)

Skogsindustrierna (2015). *Skogsindustrins betydelse*.
<https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/skogsindustrin-i-korthet/skogsindustrins-betydelse/> (Hämtad 2020-05-01).

Skogsindustrierna (2017). *Hur påverkar äganderätten skogsbruket?*
<https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/skogsindustrin-i-korthet/lyssna-pa-forskarna/hur-paverkar-aganderatten-skogsbruket/> (Hämtad 2020-04-01).

Skogsstyrelsen (2018). *Din avverkningsanmälan - så här jobbar Skogsstyrelsen med ditt ärende*.
<https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/anmalan-eller-ansokan/din-avverkningsanmalan/> (Hämtad 2020-05-01).

Skogsstyrelsen (2019). *Frivilliga avsättningar*.
(<https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/skydda-skog/frivilliga-avsattningar/>) (Hämtad 2020-04-27)

Skogsstyrelsen (2019 b). *Så handläggs artskyddsärenden*.
<https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/artskydd/sa-handlaggs-artskyddsarennden/>
(Hämtad 2020-04-27)

Skogsstyrelsen (2020). *Biotopskyddsområde*.
<https://www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/skydda-skog/biotopskydd/>
(Hämtad 2020-05-03)

Skogssverige (2017). *Vem äger Sveriges skog?*
<https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog/vem-ager-sveriges-skogar> (Hämtad 2020-05-01).

SLU (2019). *Skogsdata 2019*
https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/rt/dokument/skogsdata/skogsdata_2019_webb.pdf (Hämtad 2020-05-16)

SLU (2020). *Välkommen att rapportera skyddsvärda träd i Artportalen!*
<https://www.artdatabanken.se/sok-art-och-miljodata/artportalens-nyhetsflode/valkommen-att-rapportera-skyddsvarda-trad-i-artportalen/> (Hämtad 2020-05-26)

Statistiska Centralbyrån (2019). *Markanvändningen i Sverige. 7. uppl.*
Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
https://www.scb.se/contentassets/ea00bda68634c1dbdec1bb4f6705557/mi0803_2015a01_br_mi03br1901.pdf (Hämtad 2020-05-13)

Sveriges Radio (2020). *Om du ser ett gammalt träd på din promenad kan du rapportera det*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=406&artikel=7444778> (Hämtad 2020-05-26)

The Library of Economics and Liberty (u.å). *Armen A. Alchian*. <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Alchian.html> (Hämtad 2020-04-20)

The Library of Economics and Liberty (u.å). *Ronald H. Coase*. <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Coase.html> (Hämtad 2020-04-20)

Tidningsartiklar

Aronsson, U. (2017). Rekordmycket skyddad skog i Norge med frivillighet. *ATL*. 22 december
<https://www.atl.nu/lantbruk/rekordmycket-skyddad-skog-i-norge-med-frivillighet/>
(Hämtad 2020-05-20)

Norlén, A och Malmer Stenergard, M. (2018). Moderaterna: Staten ska inte vara skogsägarnas värsta fiende. *Dagens industri*. 15 februari.
<https://www.di.se/debatt/moderaterna-staten-ska-inte-vara-skogsagarnas-varsta-fiende/>
(Hämtad 2020-05-10)

Sjögren, H. (2020). Forskare: Så vittrar äganderätten sönder - "Sverige illa ute som rättstat". *fPlus*. 21 januari.
<https://www.fplus.se/forskare-sa-vittrar-aganderatten-sonder-sverige-illa-ute-som-rattsstat/a/y3n4gr?fbclid=IwAR0RwvPxutYKfMBbWijPrWMIFyeuWK6oUbRKAqZ59QXX3tbuaXyMZVWSnq4>
(Hämtad 2020-05-13)

Palm, M. (2020). "Alla inblandade vet att hans skog blir helt värdelös". *ATL*. 3 april.
<https://www.atl.nu/skog/skogsagare-kan-ga-miste-om-tiotal-miljoner/> (Hämtad 2020-05-20)

Kandidatarbeten

Andersson, J. (2019). *Skogsbruk med restriktioner, Äganderätt och ersättning. Restricted forestry – property right and compensation*. Stockholm. KTH, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Fastigheter och byggande.

Holfve, V. (2018). *En analys av äganderätten och intrångsersättning. An analysis of private ownership and compensation for intrusion*. Umeå. SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för skogsekonomi.

Offentligt tryck

SFS 1970:988 Fastighetsbildningen (FBL)

SFS 1972:719 Expropriationslag (ExprL)

SFS 1994:1219 Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionens och EU:s stadga om grundläggande rättigheter)

SFS 1998:808 Miljöbalken (MB)

2007: 845 Artskyddsförordningen

SFS 2010:1408 Lag om ändring i regeringsformen (RF)

SFS 2017:900 Förvaltningslagen (FL)

SKSFS 2020:1 Skogsvårdslagstiftning

Justitiedepartementet (2009). Ersättning vid expropriation. (Regeringens proposition 2009/10:162). Stockholm. Regeringskansliet.